

ALI SO PROBLEMI Z BALANTIČEM PREVLAĐANI?

France Pibernik: Temni zaliv Franceta Balantiča: portretna skica, Ljubljana, Cankarjeva založba 1989, 249 str.

Potem ko je pesnik France Balantič (1921–1943) v vojni padel na domobranski strani, je postalo njegovo povsem nepolitično pesništvo zaznamovano izrazito politično. O tem priča že medvojna izdaja njegovih pesmi (*V ognju groze plapolam*, ur. Tine Debeljak, Lj. 1944), a tudi usoda njegovih pesmi po vojni. Na eni strani (zlasti v Argentini) so ga tiskali in slavili, na drugi (v Sloveniji) pa sta vladala dolgotrajen molk in blokada. Še 20 let po vojni se je zgodilo (1966), da je bila sprva dovoljena in celo že natisnjena knjiga Balantičevih pesmi vendarle pred izidom umaknjena in je končala med odpadnim papirjem. Preteči je moralo domala ponovnih 20 let, da je 1984 izšla v Ljubljani Balantičeva knjiga pesmi *Muževna steblika* (s pesnikovim lastnim naslovom za nameravano zbirko).

Postopna demokratizacija v Sloveniji, kar je soznačnica za lomljenje ideološke ledene dobe, je slednjič omogočila tudi izid Pibernikove knjige o tem pomembnem pesniškem ustvarjalcu. Kar takoj je treba povedati, da je podnaslov dela (portretna skica) očitno preskromen, saj gre za obsežno, natančno dokumentirano študijo, ki bi ji mogli reči kar monografija.

Pibernik je ob sestavljanju čimbolj vsestranske Balantičeve podobe prešel dolgo pot zbiranja raznovrstnih podatkov (od izjav sorodnikov, prijateljev, sodobnikov do različnega tiskanega gradiva iz notranje in zunanje Slovenije). Študija ima tri dele, ki izpričujejo pravo dramsko gradnjo.

Prvi del obravnava Balantičeva mlada leta v Kamniku in njegovo srednješolsko obdobje v Ljubljani do 2. svetovne vojne.

Drugi del se začne z dokončnim Balantičevim odhodom od doma v negotovost, ko se je ob nemški zasedbi Kamnika odločil za umik v od Italijanov okupirano Ljubljano, a z mislijo na nadaljevanje študija. Res se je tu vpisal na slavistiko in se kot študent že 1941 vključil v OF. Tedaj je Balantič že pripravljaj izdajo svoje pesniške zbirke (začetek 1942).

Tretji del prikazuje, kako je vojna dokončno usmerila in odločila pesnikovo usodo. Najprej je bil Balantič ob enem s številnimi drugimi Ljubljanci v sredini 1942 odpeljan v taborišče Gonars. Tu je preživel več mesecev, novembra pa so ga izpustili in vrnil se je v Ljubljano. Začel se je odločilni zaplet. Balantičev prijatelj Kremžar je bil tedaj že poveljnik vaških straž v Grahovem. Gotovo je bojeviti Kremžar bistveno vplival na nebojevitega Balantiča, da se mu je le-ta marca 1943 pridružil. Pibernik takole razmišlja o Balantičevi odločitvi: »Ko skušamo prepoznati razloge za Balantičevo odločitev, se vse bolj jasno kaže, da je bila v ozadju vsega materialna odvisnost od Kremžarjevih, da je to hkrati pomenilo biti povezan z ekstremnimi političnimi ljudmi katoliške strani in da so te zveze vsaj posredno delovale nanj. Prav tako je večina njegovih meščanskih znancev bila orientirana desno.«

Grahovo je bilo zelo izpostavljena postojanka vaških straž in po italijanski kapitulaciji septembra 1943 se je Kremžar s svojimi (tudi Balantič) umaknil in se rešil v Ljubljano. Potem ko je bil Balantič nekaj časa v Ljubljani, je novembra spet odšel – tokrat z usodnimi posledicami – s Kremžarjem v Grahovo. Pri partizanskem napadu na Grahovo v istem mesecu je Balantič po eni verziji (S. Tomažič) umrl v goreči postojanki, po drugi verziji pa je bil ujet in takoj ustreljen, a zatem vržen v gorečo hišo.

Kakorkoli že, Balantičeve pesmi, ki jih T. Debeljak sprva ni sprejel ravno navdušeno, saj jih za Balantičevega življenja ni pripravil za tisk, so po pesnikovi smrti brž izšle (1944, posebej še *Sonetni venec*).

Pibernik se seveda ne ukvarja zgolj s pesnikovo biografijo, v študiji nadrobno spremlja tudi njegov pesniški razvoj. Oporeka tistim, ki menijo, »da je Balantič zgolj izzvenevanje religioznega ekspresionizma«. Kot je znano, je Balantič načrtoval celo *Sonetni venec* sonetnih vencev (to zamisel je pozneje izpeljal Balantičev pesniški sovrstnik Mitja Šarabon). Pibernik objavlja načrt te pesnitve.

Zelo zanimiv in informativno bogat je dodatek, ki vsebuje zgoščeno kronologijo 1945–1987. Pohvalno velja omeniti še izbrano slikovno gradivo. Ker je v knjigi nekajkrat omenjena Ciglarjeva ulica, naj opozorim, da gre za Ciglerjevo ulico (po Janezu Ciglerju).

Pibemikovo knjigo je mogoče pohvaliti najmanj z dveh strani: kot dragocen literarnozgodovinski in kulturnozgodovinski prispevek in kot zelo berljivo in kar napeto biografijo pesnika, katerega recepcija po dosedanjih ovirah končno le prehaja v normalne okvire.

Andrijan Lah
Ljubljana

OKARPATSKEM DIALEKTOLOŠKEM ATLASU (OKDA)

– *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas, Vstupitel'nyj vypusk, Makedonska akademija na naukite i umetnostite, Skopje 1987, 184 str. in 4 karte;*

– *Obščekarpatskij dialektologičeskij atlas II, Nauka, Moskva 1988, 241 str.*

Znatnemu številu nacionalnih in regionalnih lingvističnih atlasov se v zadnjih letih pridružujejo veliki mednarodni projekti, kot sta v prvi vrsti Evropski lingvistični atlas (ALE) in Slovanski lingvistični atlas (OLA). Za oba so pobude nastale že pred vojno, se uresničevale v letih po njej, do izida pa je prišlo šele v zadnjih letih. Tako sta izšla prva dva zvezka ALE – na Nizozemskem 1983. in 1986. leta ter po en fonetični (Refleksi *ě, Beograd 1988) in leksikalno-besedotvorni zvezek OLA (Živalski svet, Moskva 1988). Z devetimi točkami v ALE in s petindvajsetimi v OLA je predstavljen tudi slovenski jezik, ali bolje – njegova narečja. Tu pa bi želeli predstaviti Karpatski dialektološki atlas (OKDA), pri katerem Slovenci zaradi specifičnosti problematike sicer ne sodelujemo, je pa zanimiv tudi za nas.

OKDA je rezultat dela Mednarodne komisije za proučevanje narodne kulture Karpatov in Balkana in Komisije za jezikovne kontakte pri Mednarodnem komiteju slavistov. Kolektiv OKDA se je osnoval postopoma. Pobudnik in usklajevalec dela je bil Institut slavjanovedenja i balkanistiki Akademiji nauk SSSR. Pri atlasu so sodelovali dialektologi v okviru akademij znanosti iz ČSSR, Madžarske, Poljske, SFRJ, ZSSR (tudi nacionalnih) in Bolgarije, ki pa je leta 1982 sodelovanje prekinila (tudi pri OLA). Predstavniki posameznih komisij tvorijo Mednarodni redakcijski kolegij OKDA; predseduje mu S. B. Bernštejn. Posamezni zvezki imajo še svoj redakcijski kolegij in odgovornega urednika. Do sedaj sta izšla torej dva zvezka: uvodni in drugi, medtem ko je prvi še v tisku.

Uvodni zvezek OKDA je izdala Makedonska akademija znanosti in umetnosti, zahtevni tisk v nakladi 1000 izvodov pa je opravila Minerva iz Subotice. Redakcijski kolegij zvezka sestavljajo: B. Vidoeski (odgovorni urednik), D. Petrović in S. Remetić. Naslovna stran, takoj za njo naštete znanstvene institucije – sodelavke OKDA, Mednarodni redakcijski kolegij OKDA, Redakcijski kolegij zvezka in kratki predgovor S. B. Bernštejna so napisani kar v treh jezikih: v makedonskem (kot jeziku izdajatelja), ruskem in francoskem, preostalo besedilo pa je v ruščini.

V Uvodnem poglavju se seznanimo z razvojem ideje o Atlasu, z njegovimi cilji in metodami. Če upoštevamo kompleksnost dela, je bila od ideje do realizacije razmeroma kratka pot. Začetek dela postavlja v leto 1973, med 1975–1979 je bila izdelana vprašalnica (izšla šele leta 1981), v letih 1977–1981 pa so že zbrali gradivo. Leta 1981 je bila določena transkripcija (OLA), istočasno pa so začeli s kartografiranjem. Že v pripravljalni fazi je delo za OKDA zahtevalo sodelovanje strokovnjakov različnih jezikov in ved, saj morajo karte odražati pojave tako sorodnih kot nesorodnih jezikov oziroma njihovih narečij. K sodelovanju so pritegnili strokovnjake s področij medjezikovnih kontaktov, etnografe, folkloriste, antropologe in druge, tako da je Atlas pravo interdisciplinarno delo. Zajema področje med severnimi obronki Karpatov in Donavo ter zahodne predele Balkanskega polotoka; to je področje s podobnimi značilnostmi gospodarskih dejavnosti, načina življenja, geografskih pogojev oziroma področje s karpatskim tipom pastirstva (krajevna mobilnost), kar pogojuje leksikalno-semantične identičnosti, t. i. karpatizme, nastale v procesu dolgotrajnega kontaktiranja in interference lingvističnih idiomov. To narekuje sam cilj Atlasa: odkriti te analogne elemente raznega izvora (karpatizme) prav na ravni narečij, dokazati določeno nepretrganost (ali pa odsotnost) njihovega pojavlja-